

CONFERINȚA DE LA PARIS A REPREZENTANȚILOR STATELOR MAJORE ALE ARMATELOR MICII ÎNȚELEGERI ȘI FRANȚEI PE PROBLEME DE LEGĂTURI ȘI TRANSMISIUNI

CZU: 94(4)“1936”

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.23.4-71.12>Doctorand **Andrei NICOLESCU**E-mail: andrei.niculescu@icr.roORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-3670-3572>

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

THE PARIS CONFERENCE BETWEEN THE MILITARY REPRESENTATIVES OF LITTLE ENTENTE AND FRANCE ON GROUNDS OF MILITARY COMMUNICATIONS

Summary. The Little Entente and France conference in Paris, held 14th to 16th december 1936 was aimed at signing the Joint mobilization and political tension of combined General Staff of Little Entente and France Agreement. This was the single significant agenda between the military representatives of France, Romania and Little Entente between 1930 and 1936.

Keywords: Paris Conference 14-16 december 1936, France, Little Entente.

Rezumat. Conferința de la Paris dintre reprezentanții militari ai Micii Antante și cei ai Franței, desfășurată între 14 și 16 decembrie 1936, a avut ca obiect semnarea unui „Acord privitor la organizarea și funcționarea legăturilor între Marile Cartiere Generale ale Micii Înțelegeri și al Franței, în caz de mobilizare sau tensiune politică” și a fost singurul contact cu agendă concretă între reprezentanți ai marilor state majore francez, român sau ai statelor din Mica Înțelegere în perioada anilor 1930–1936.

Cuvinte-cheie: Conferința de la Paris 14-16 decembrie 1936, Franța, Mica Antantă.

Perioada 1930–1936 a reprezentat pentru politica europeană și mondială un interval de cotitură, în acest răstimp având loc evenimente de o importanță capitală pentru scena geopolitică. Este perioada în care nemulțumirile, resentimentele și dorințele de revanșă ies la iveală, amintirile ororilor din Primul Război Mondial începând să se estompeze. Lumea era pregătită pentru un nou masacru mondial.

În acest context zonal și internațional, politica externă și cea de apărare a României s-au desfășurat pe două coordonate: prima s-a concretizat prin încheierea unor tratate de alianță cu statele din zonă ce aveau interese asemănătoare cu ale României în menținerea *statu-quo*-ului în regiune (Mica Înțelegere pentru a contracara avântul Ungariei care urmărea încălcarea Tratatului de la Trianon, iar Înțelegerea Balcanică pentru a domoli intențiile revanșarde ale Bulgariei) [1, p. 478]; a doua s-a materializat printr-un „import” de securitate de la marile puteri învingătoare (Franța, Marea Britanie și, mai puțin, SUA). Franța a dorit inițial să întemeieze o Confederație dunăreană pentru a limita pretențiile țărilor înfrânte și ale Uniunii Sovietice, dar când statele învingătoare din zonă au refuzat includerea Ungariei în orice sistem de securitate, s-a

recurs la formarea unui cordon sanitar, cuprinzând state de la Marea Baltică până la Marea Neagră [2, p. 81]. Dar, cu toate interesele și ezitățile sale, Franța a fost cel mai mare aliat al României în perioada interbelică. Umbrela de securitate oferită de marele aliat a avut efecte benefice, dar și consecințe negative, și a dispărut odată cu prăbușirea Franței în 1940. Politica externă inconstantă a acesteia nu a permis crearea unor instrumente practice de acțiune în cazul unor amenințări concrete și explicite, de care statele revizioniste nu se fereau deja să se folosească la începutul anilor '30 la adresa României.

Arhivele Militare Române sunt cea mai importantă sursă documentară necesară abordării subiectului propus. Pentru a reconstitui cadrul mai larg al momentului semnării acordului din cadrul Conferinței de la Paris din 1936 am folosit lucrări generale precum: *Carol al II-lea în exil. Documente diplomatice*. Selecția documentelor și Studiu introductiv de Valeriu Florin Dobrinescu și Ion Pătroi. București, Editura Vremea, 2002; Oliver Jens Schmit. *Balkanii în secolul XX: o istorie post imperială*. București, HUMANITAS, 2021; Misha Glenny. *Balkanii: naționalism, război și Marile Puteri 1804–2012*, București, Editura Trei, 2020.

În contextul relațiilor militare româno-franceze în anii 1930–1936, în afară de vizitele-misiune la nivel înalt nu putem consemna contacte cu agendă concretă între reprezentanți ai marilor state majore francez, român sau ai statelor din Mica Înțelegere. Excepție face Conferința de la Paris dintre reprezentanții militari ai Miciei Antante și cei ai Franței, desfășurată între 14 și 16 decembrie 1936, având ca obiect semnarea unui „Acord privitor la organizarea și funcționarea legăturilor între Marile Cartiere Generale ale Miciei Înțelegeri și al Franței, în caz de mobilizare sau tensiune politică”.

Inițiativa venise din partea Miciei Înțelegeri în urma Conferinței șefilor de Stat Major din iunie 1936 de la București. Pentru contactarea Ministerului de Război francez a fost desemnat Marele Stat Major al armatei cehoslovace. După efectuarea acestor demersuri, generalul Ludvik Krejčí comunica la București copia răspunsului Departamentului Apărării de la Paris care, referindu-se la propunerea primită, afirma: „Am onoarea de a vă face cunoscut că nu văd decât avantaje prin realizarea acestui proiect. Textul anexat la scrisoarea dumneavoastră va putea servi de bază a discuțiilor, dar mi se pare, de asemenea, oportun să profităm de reuniunea proiectată pentru a modifica sau preciza câteva dispoziții din acordurile existente, ținând cont de rezultatele discuțiilor efectuate până acum” [3, f. 124]. Se propunea în particular participanților: punerea la punct a convențiilor relative la călătoriile avioanelor curier, realizarea de încercări reale pentru aprecierea timpilor morți creați de cifrarea sau descifrarea mesajelor și de studiere a măsurilor susceptibile pentru diminuarea lor; completarea textelor în vigoare cu privire la mijloacele noi care apăruseră după semnarea acordurilor (stații noi de radio-telegrafie, cabluri submarine în construcție). În acest răspuns era consemnat și un element de noutate privitor la un domeniu ce nu intrase până atunci în vizorul conducerii militare a Franței, și anume că: „Prezența, pentru fiecare din Statele Majore interesate, a șefului Biroului Operații, sau a reprezentantului calificat va permite abordarea eventuală a diverselor chestiuni relative la operații, pe parcursul desfășurării conferinței” [4, f. 121].

Inedită a fost și reacția șefului Marelui Stat Major român care, comunicând atașatului militar român la Paris compunerea delegației formate din acesta și maiorul Aldea, șeful Biroului 4 transmisiuni – geniu, care era expertul în problema legăturilor, făcea precizarea expresă de a nu discuta decât chestiunile privitoare la transmisiuni. „Chestiunile privitoare la operațiuni se vor aborda numai după ce, într-o conferință a șefilor Statelor Majore, se va stabili cadrul general” [5, f. 125].

O asemenea abordare este posibil să fi fost consecința încercărilor României de a-l menaja pe aliatul său, Iugoslavia, care afișa cu tot mai mare insistență reticența față de adâncirea raporturilor militare cu Franța. Aceste menajamente erau afirmate chiar de către Carol al II-lea în timpul vizitei sale în Anglia în iulie 1937. Din acest punct de vedere este elocventă o convorbire a ambasadorului francez la Londra cu Carol al II-lea, susținută cu acest prilej. „Așa cum e normal, nota diplomatul despre discuțiile avute cu suveranul român, profit de acest moment pentru a spune, cu aceeași sinceritate cu care mi-a vorbit și el despre decepția pe care a provocat-o în rândurile noastre slăbirea legăturilor care unesc statele Miciei Antante între ele, pe de o parte, și cu Franța, pe de altă parte și, mai ales amânarea pactului proiectat între noi, ceea ce este mult mai puțin regretabil pentru Franța decât pentru aceste țări și pentru cauza păcii... În ceea ce privește România, dacă, zice el (regele, *n.n.*), a avut atitudinea pe care eu o semnez și pe care o regret, nu este pentru că sentimentele sale s-ar fi schimbat, dar România a fost obligată, pentru a menține Mica Antantă, să adopte o atitudine intermediară între aceea a Cehoslovaciei și aceea a Iugoslaviei” [6, p. 48]. De fapt, și pe timpul desfășurării conferinței de la Paris, Belgradul va avea o atitudine specială, grăbind lucrările acesteia.

Conform raportului întocmit de atașatul militar, colonelul G. Potopeau, și înaintat la București la 18 decembrie 1936, în cadrul Conferinței s-au discutat și stabilit în amănunt organizarea și funcționarea transmisiunilor între Franța și Mica Înțelegere. Ideea asigurării legăturilor dintre cele patru State Majore fusese lansată încă din 1934, când, în martie, la Conferința de la București a șefilor organelor de conducere operativă ale armatelor din Mica Înțelegere s-au propus modalități de realizare a legăturilor cu Statul Major General francez prin semnarea unui acord comun. Răspunsul francez a fost favorabil, reprezentanții aliaților fiind invitați la Paris pentru stabilirea cadrului acordului. Marele Stat Major iugoslav a motivat că nu este pregătit și a propus amânarea întâlnirii pentru toamna anului 1934, după Conferința Miciei Înțelegeri de la Praga, unde s-a solicitat încheierea unor acorduri bilaterale între Franța – România și Franța – Iugoslavia pe această temă, între Franța și Cehoslovacia ea existând deja. Marele Stat Major român a finalizat acest acord în iulie 1935, cel cu Iugoslavia nefiind încheiat nici până la acea dată [7, f. 109]. Tergiversările au continuat, astfel că proiectata întrunire pentru finalizarea acordului nu a putut avea loc decât la sfârșitul anului 1936.

Acum a fost negociat și semnat noul acord, compus din două părți și care stabilea modul de acțiune în două ipoteze. Fiecare dintre aceste două părți înglo-

ba toate prescripțiile utilizabile din vechile acorduri bilaterale (Franța – Cehoslovacia, Franța – România, Franța – Iugoslavia), îmbunătățite și puse la punct, potrivit progreselor realizate între timp de mijloacele tehnice.

Datorită faptului că transcrierea unor documente atât de voluminoase cerea un timp destul de îndelungat, că intrarea în vigoare a măsurilor stabilite în Ipoteza b) necesita aprobarea guvernelor respective și, mai ales, că delegatul iugoslav avea puteri limitate și a pus condiția să termine lucrul în trei zile, s-au redactat definitiv numai chestiunile noi, rămânând ca redactarea în formă completă a documentelor să se facă de Statele Majore franceze (armată și aer) și să se trimită celorlalte State Majore participante prin curier.

După ratificarea de către guvernul francez a acordului, Marele Stat Major francez urma să comunice Marilor State Majore ale Miciei Înțelegeri că noul acord intră în vigoare. De fapt, el nu intra în vigoare imediat, ci după treizeci de zile de la primirea telegramei. Până atunci – dacă va fi fost cazul – se făcea uz de acordurile bilaterale existente [8, f. 127-129]

Concret, programul Conferinței a fost foarte încărcat și, conform Dării de seamă [9, f. 136-143] întocmite de către delegația română și depusă la Marele Stat Major, principalele elemente supuse analizei s-au referit la:

1. Revederea și îmbunătățirea acordurilor particulare, în conformitate cu rezultatele încercărilor executate în 1936 și cu noile mijloace de transmisiuni internaționale, controlate de Franța și Statele Miciei Înțelegeri. Ele constau din noul cablu submarin (francez) Tunis – Igalo (gura Catârului), care ușura enorm legăturile telegrafice între Franța și Mica Înțelegere; noi posturi radio foarte puternice pe unde scurte (în special, postul cehoslovac de la Poděbrady, cu 20 Kw în antenă pentru unde scurte și 300 Kw pentru unde lungi); organizarea radioghidajului și utilizarea radiodifuziunii pentru avioanele-curier. Ansamblul acestor realizări modifica sensibil posibilitățile de transmisiuni între Mica Înțelegere și Franța.

2. Discutarea și punerea de acord a părților comune și ne comune din acordurile particulare.

3. Discutarea elementelor unui acord general și stabilirea părților lui componente, pentru fiecare dintre cele două situații de război posibile: a) toate statele Miciei Înțelegeri și Franța, angajate simultan și solidar într-un conflict; b) numai unele dintre aceste state angajate în conflict, celelalte neutre.

Concluziile acestor discuții au dus la:

1. Încheierea unui „Acord general”, cuprinzând organizarea și funcționarea transmisiunilor între

Franța, Cehoslovacia, România și Iugoslavia, în două părți: prima, cuprinzând normele aplicabile în cazul când toate statele semnatare ar fi simultan și solidar angajate în conflict; a doua, cuprinzând norme speciale de aplicat în cazul când numai unele dintre acele state vor fi angajate în conflict, celelalte neutre, dar totuși interesate a facilita legăturile și transmisiunile între cele angajate în conflict. Acest nou acord avea la bază Proiectul de acord din iunie 1936 și acordurile particulare existente, revăzute și îmbunătățite.

2. Menținerea în vigoare a acordurilor particulare numai până la ratificarea noului acord (comun și general). Redactarea și transcrierea în forma completă a anexelor noului Acord general necesitând mai multe zile, iar delegația iugoslavă având puteri limitate și dispunând de patru zile, lucrările definitiv stabilite s-au redus la: încheierea unui „Proces-Verbal” semnat de șefii tuturor delegațiilor, în care s-au consemnat discuțiile și hotărârile stabilite în conferință; redactarea textului Acordului general, cu cele două părți componente; redactarea considerațiilor generale și a principiilor pe care se rezema noul plan de transmisiuni, compus din anexele noului acord și redactarea părților noi introduse în aceste anexe.

S-a stabilit și consemnat în Procesul Verbal ca: 1. Marele Stat Major francez (armată și aer) să completeze lucrările redactate în Conferință cu părțile reținute din vechile acorduri particulare; 2. Lucrările astfel întocmite să fie trimise prin curier celorlalte Mari State Majore, acestea urmând să comunice Marelui Stat Major francez aprobarea lor; 3. Primirea tuturor acceptărilor va fi comunicată telegrafic celorlalte State Majore interesate de Marele Stat Major al armatei franceze; noul acord intră în vigoare în 30 de zile după această comunicare telegrafică.

Principalele norme de transmisiuni stabilite prin noul acord erau următoarele:

- a) Pentru prima situație de război (toate statele Miciei Înțelegeri și Franța angajate simultan și solidar în conflict):

1. Telegraful cu fir constituie mijlocul principal, dublat sau înlocuit la nevoie prin telegrafie fără fir (TFF). Calea principală telegrafică o constituia cablul Paris-Marseille-Tunis-Igalo-Belgrad-Orșova-București-Praga (între Igalo, eventual Belgrad-Praga linie aeriană). De îndată ce francezii vor fi terminat instalarea cablului Marsilia-Candia se vor utiliza și căile Candia-Salonic-Belgrad și Candia-Istanbul-Constanța-București.

2. TFF se va face direct între Franța și fiecare dintre țările Miciei Înțelegeri, în vocațiuni și cu caracteristici definitive. Ascultarea se va organiza în toate țările

(Mica Înțelegere și Franța) și va permite retransmiterea autonomă destinatarului care momentan n-ar putea avea corespondență directă cu expeditorul. Retransmiterea se va face pe orice cale disponibilă, de preferință în telegrafie cu fir.

În fiecare țară, efectuarea corespondenței radio (directă și de retransmitere) se face de către un Birou radio-central, legat prin cablu cu emisiunile și recepțiile.

3. Curierii prin avion vor funcționa după necesități, după un sistem care combină mijloacele țărilor, câte două.

Se avea în vedere totuși asigurarea unui serviciu regulat de curier aerian, în care scop țările interesate vor studia și realiza mijloacele necesare (avioane de lungă cursă, zburând la plafon foarte sus, ghidate prin emisiuni radio).

4. Cifrul rămâne așa cum fusese stabilit prin acordurile particulare; totuși, pentru cifrarea circulelor se adopta supra cifrare comună și deosebită de cele particulare.

b. Pentru situația a doua (numai unele dintre statele Mica Înțelegere și Franța în conflict, restul neutre) transmisiunile urmau a se face direct între statele interesate, prin mijloacele prevăzute în prima ipoteză. La nevoie se puteau utiliza transmisiunile din timp de pace ale statelor neutre, Marile State Majore ale acestora luând măsuri ca asemenea corespondență să fie tranzitată fără întârziere destinatarului, prin orice mijloc în afară de radio. În acest scop s-au stabilit semne și indicative de recunoaștere.

Membrii delegației raportau și măsurile ce se impuneau României, eșalonate în două etape:

a. Imediat:

1. Organizarea biroului radiocentral și întocmirea livretului cu instrucțiunile de funcționare.

2. Intervenția la Ministerul Aerului pentru crearea unei unități speciale de legătură (un grup de două escadrile cu un total de 20-24 de avioane). Aparatele din compunerea lui trebuiau să aibă raza de acțiune de cel puțin 1.000 km, plafon peste 6.000 m, instalații de radio-ghidaj, armament pentru apărarea proprie, loc pentru doi oameni în afară de echipaj.

3. Efectuarea diligențelor la P.T.T.R pentru reluarea lucrărilor de reparare a cablului Constanța-Constantinopol și pentru construirea celor două emițătoare radio pe unde scurte în 1937.

4. Studiul întrebunțării radiodifuziunii la mobilizare.

5. Ministerul Apărării Naționale să asigure realizarea posturilor Marelui Cartier General – unde scurte și să intervină la Marele Stat Major francez pentru schimbul mutual de misiuni militare, în caz de mobilizare.

b. După primirea documentelor de la Marele Stat Major francez și obținerea aprobării guvernului pentru aplicarea Acordului, Partea a II-a, se solicită elaborarea de instrucțiuni pentru aplicarea acordului.

Sesizând competențele în problemele discutate ale ofițerilor cehoslovaci care făcuseră stagii în unități de profil ale armatei franceze, cei doi delegați români făceau propuneri pertinente pentru pregătirea personalului care era destinat a asigura buna funcționare a sistemului de legături se transmisiuni. Dat fiind că o informare bună în această direcție nu se putea obține decât prin participarea la cursurile Centrului de Instrucție de transmisiuni francez, trimiterea unui ofițer superior calificat în transmisiuni și care să poată lucra un timp în Marele Stat Major apare foarte necesară. Această modalitate fusese aplicată până în anul 1930. Asigurarea reluării ei se propunea a se face renunțându-se eventual la trimiterea în anul 1937 a unui ofițer român de transmisiuni în Polonia.

Pentru sprijinul acordat celor doi ofițeri români, aceștia au sugerat decernarea de decorații mai multor ofițeri francezi: lt. colonel de France de Tersant Jacques, lt. colonel Magnin Pierre, căpitanii Bisson Norbert, Romon Gabriel și Renard Raymond.

Și punerea în vigoare a acordului a comportat întârzieri din cauza acelorași parteneri – iugoslavii. La finalizarea textelor acordului au apărut mici divergențe privind unele detalii tehnice, care au fost depășite. Dar, dincolo de acestea, Marele Stat Major iugoslav a condiționat punerea în aplicare de înțelegeri ce trebuiau stabilite în fiecare caz de către guvernele interesate, fiind specificate și modalitățile de legătură tot atunci, ceea ce era sinonim cu anularea de fapt a acordului. Deci, până la conferința Miciei Înțelegeri ce urma să se desfășoare la Praga în decembrie 1937, situația rămânea tot nerezolvată [10, f. 111], semnarea acordului producându-se abia în septembrie 1938. [11, f. 5]

Concluzii. Conferința de la Paris din 1936 a fost singura întrunire dintre reprezentanții militari ai Miciei Antante și ai Franței care a urmărit un program bine definit. România a încercat să mențină relații de bună înțelegere cu aliații săi din cadrul Miciei Antante adoptând o atitudine intermediară între politicile Cehoslovaciei (care deja semnase un acord pentru realizarea legăturilor cu Marele Stat Major francez) și cele ale Iugoslaviei (care își manifesta reticența față de adâncirea raporturilor militare cu Franța). Deși încheierea acordului s-a tergiversat din cauza micilor divergențe dintre partenerii Miciei Înțelegeri, a fost o acțiune concretă în ceea ce privește măsurile de securitate regională.

BIBLIOGRAFIE

1. Glenny M. Balcanii: naționalism, război și Marile Puteri 1804-2012. București: Trei, 2020. 800 p.
2. Schmitt O.J. Balcanii în secolul XX: o istorie postimperială, București: HUMANITAS, 2021. 384 p.
3. Arhivele Militare Române (în continuare A. M. R.), Fond M. St. M., Secția a III-a Operații, dosar nr. crt. 1024.
4. A. M. R., Fond M. St. M., Secția a III-a Operații, dosar nr. crt. 1024.
5. A. M. R., Fond M. St. M., Secția a III-a Operații, dosar nr. crt. 1024.
6. Carol al II-lea în exil. Documente diplomatice. Selecția documentelor și Studiu introductiv de Valeriu Florin Dobrinescu și Ion Pătroiu. București: Vremea, 2002. 127 p.
7. A. M. R., Fond M. St. M., Secția a III-a Operații, dosar nr. crt. 1534.
8. A. M. R., Fond M. St. M., Secția a III-a Operații, dosar nr. crt. 1024.
9. A. M. R., Fond M. St. M., Secția a III-a Operații, dosar nr. crt. 1024.
10. A. M. R., Fond M. St. M., Secția a III-a Operații, dosar nr. crt. 1534.
11. A. M. R., Fond M. St. M., Secția a III-a Operații, dosar nr. crt. 1611.

Sergiu Galben. *Nunta*, 1981, pânză, ulei, 115 × 94 cm, MNAM.